

**О ПОЛОЖАЈУ АРХИВА И АРХИВИСТА –
70 ГОДИНА ОД ПОЧЕТКА УДРУЖИВАЊА
АРХИВСКИХ РАДНИКА СРБИЈЕ
(20. XI 1954 – 20. XI 2024)**

На територији Србије 50-тих година XX века било је 34 архива у којима је укупно било упослено 326 службеника. Оснивањем још четири архива општег типа, број запослених порастао је на 400. Са завршетком изградње мреже архивских установа у Републици Србији дошло је до оснивања Друштва архивских радника 20. новембра 1954. године. Данас, седамдесет година после, у Србији има 38 архива, од којих су запослени у архивима Косова и Метохије због познатих догађаја измештени из Међуопштинског историјског архива Призрен у Ниш, Архива града Приштине у Београд, Историјског архива Пећ у Београд, Историјског архива Гњилане у Прокупље, Историјског архива Косовске Митровице у Звечан, док је привремено седиште Архива Косова и Метохије до недавно било у Нишу.

Закон о архивској грађи и архивској делатности из 2020. године обавезује локалну самоуправу да брине о материјалним средствима архива и смештају архивске грађе, док би лична примања требало да буду исплаћивана од стране Министарства културе, али су због одреднице „док се не стекну услови“ пренета на терет локалне самоуправе. Већина архива је свој рад започела са једноцифреним бројем запослених, да би се временом тај број повећавао, али он код већег броја архива ни до данас није ни приближно задовољавајући. По подацима добијених током 2024. године у архивима Србије је запослено 660, од којих 29 по уговору на одређено време. Због оскудице кадрова, многи архиви су у немогућности да унутрашњу организацију учине ефикаснијом за извршење основних функција и задатака. Материјални положај архивских радника је веома неповољан, запослени са средњом стручном спремом су скоро изједначени са најнижим загарантованим примањем у Републици, тако да незаинтересованост кадрова за рад у архивским установама постаје разумљива. Поједине локалне самоуправе не исплаћују лични доходак на основу стечених стручних звања које су запослени регуларно добили подношењем документације коју проверава и утврђује Комисија за стицање виших звања у струци коју је основало Министарство културе Републике Србије.

Архивисти и Друштво имају обавезу да информишу локалну самоуправу и грађанство о важности оригиналне архивске грађе која се чува у депоима архива, а која има статус културног добра, док су поједини фондови проглашени културним добром од великог и изузетног, односно националног значаја. Недостатак места за смештај архивске грађе нагло је погоршан и то у тренутку када обележавамо 70 година постојања Друштва. Два регионална архива остала су без простора који им је био уступљен за потребе смештаја архивске грађе. Архиви су наменски преуредили добијене ресурсе и набавили покретне полице у које су сместили више километара архивске грађе. Локалне самоуправе су им доделиле удаљене и неусловне просторе које су морали да преуреде да би сместили архивску грађу. Свесни чињенице да у једном архиву дуги низ година није поправљена кровна конструкција, да су у другом разбијени прозори и прокишњава, а у трећем пуцају водоводне цеви, да већина архива нема простор за преузимање архивске грађе која заврши у приватним складиштима, можемо схватити озбиљност у којој се архивска струка налази.

Одабиром архивске грађе архивисти је валоризују и чувају и дају основ за стварање слике о појединим временским интервалима, чиме утичу на сазнања историчара и грађанства у обликовању како прошлих, тако и садашњих догађаја. Увођењем разних програма који помажу у реализацији еУслуга (централни регистар осигураника, централни информациони систем обрачуна зарада, еКатастар, еПисарница) долазимо до тога да оригинална документа једног правног лица настају и остају у поседу другог правног лица, чиме се нарушава целовитост фонда, што доводи до кршења Закона о архивској грађи и архивској делатности (члан 10.) заснованог на принципу „недељивости фонда“. То доводи до нарушавања традиционално прихваћеног основног начела (које је увео француски историчар Наталис де Вали 1841. године) да се прикупљена архивска грађа групише по фондовима, пошто се уводи пракса новог принципа организовања по збиркама. Данас архивист има обавезу не само да сачува преузету регистратурски сређену грађу, него и да је обради и повеже кроз процес рада и делокруг организације не само ствараоца, него и других правних субјеката код којих се чува њихова архивска грађа.

У жељи да обавестимо и позовемо на размишљање и делање како негативни примери не би постали пракса него опомена, као обавезу Друштва видимо и подсећање на одредбе Закона о архивској грађи и архивској делатности (2020), посебно члана 8. по коме *Влада оснива Тело за координацију рада јавних и специјалних архива Републике Србије као тело надлежно за унапређење сарадње и координације рада државне управе, Државног архива, јавних и специјалних архива*. У овом тренутку то видимо као темељ решавања горућих проблема архива.

* * *

Струковно удружење архивиста у Србији од свог оснивања континуирано ради и на образовању архивских кадрова. Тако је 1968. године организовано прво стручно саветовање. Скоро три деценије касније, после два узастопно организована саветовања 1995. године, дошло је до обновљања рада Удружења архивских радника Србије. Деценију касније усвојен је Програм рада Друштва и покренут информативни билтен „Архивски гласник.“ Статут Друштва из 2010. године променио је име Друштва у Архивистичко друштво Србије. Саветовања су обновљена 2016, а од 2018. организују се сваке године, финансијски подржана од стране Министарства културе Републике Србије. Захвалност за разумевање значаја саветовања у смислу едукације архивиста и размењивање идеја са колегама из окружења и других европских земаља није само више пута изговорена, него је и материјализована кроз седам објављених бројева зборника радова *Архивска грађа у теорији и пракси*. Том низу додајемо и овај, осми по реду Зборник, на корист струци и науци.

Лела Павловић, председник АДС